

Kapitel 1

Introduktion

»GUD ÄR KÄRLEK«, säger evangelisten Johannes. När jag först försökte skriva denna bok, trodde jag att den grund-satsen skulle förse mig med en enkel linje att följa genom hela ämnet. Jag trodde att jag skulle kunna säga att människokärlek bara förtjänar att alls kallas kärlek i den mån den liknar den kärlek som är Gud. Den första uppdelningen jag gjorde var alltså mellan det som jag kallade gåvokärlek och det jag kallade behovskärlek. Typexemplet på gåvokärlek skulle då vara den kärlek som får människan att arbeta och planera och spara för familjens framtid, som hon dör utan att få del av eller se. Typexemplet på behovskärlek skulle vara den som får ett övergivet eller skrämt barn att fly till sin mors famn.

Det rådde inget tvivel om vilken av dem som mest liknar Kärleken Själ. Gudomlig kärlek är gåvokärlek. Fadern ger allt Han är och har till Sonen. Sonen ger sig själv tillbaka till Fadern, och ger sig själv till världen, och för världen till Fadern, och ger på så sätt världen (i sig själv) tillbaka till Fadern.

Och vad kan å andra sidan vara mindre likt vår uppfattning om Gud än behovskärlek? Han saknar ingenting, men vår behovskärlek är, enligt Platon, »Fattigdomens son«. Den är en exakt spegling av oss, präglad av vår sanna natur. Vi är födda hjälplösa. Så snart vi blivit medvetna upptäcker vi ensamheten. Vi behöver andra människor fysiskt, känslomässigt, intellektuellt, vi behöver dem om vi skall få kunskap om något, få kunskap om oss själva.

Jag såg fram emot att skriva ett ganska enkelt lovtal över det främsta av kärlekens ansikten och några förringande ord om det sämsta. Mycket av det som jag tänkt säga anser jag fortfarande vara sant. Jag tror fortfarande att om vi med kärlek endast menar längtan efter att bli älskade, befinner vi oss i en beklagansvärd situation. Men jag vill inte säga (med min läromästare George MacDonald) att om vi enbart menar denna längtan, förväxlas kärleken med något som inte alls är kärlek. Jag kan inte vägra att kalla behovskärleken för *kärlek*. Varje gång jag har försökt tänka i de här banorna har jag hamnat i bryderi och motsägelser. Verkligheten är mycket mer komplicerad än jag trodde.

För det första, vi missbrukar de flesta språk, även vårt eget, om vi inte kallar behovskärlek för »kärlek«. Språket är naturligtvis ingen ofelbar guide, men det innehåller, med alla dess defekter, en hel del lagrade insikter och erfarenheter. Om man börjar nonchalera det, har det en tendens att hämnas senare. Vi gör bäst i att inte låta orden betyda vad som helst som passar oss.

För det andra måste vi akta oss för att kalla behovskärlek »ren egoism«. *Ren* är alltid farligt att säga. Visst kan behov-

skärleken, precis som alla impulser, ha inslag av egoism. Ett tyranniskt och glupskt krav på tillgivenhet kan vara avskyvärt. Men ingen kallar väl ett barn egoistiskt när det vänder sig till sin mor för att få tröst – eller kallar en vuxen egoistisk när han vänder sig till en vän för att få sällskap. Barn eller vuxna som sällan gör detta brukar inte vara de mest osjälviska. När behovskärleken uppstår kan det finnas skäl att avvisa eller helt undertrycka den – men inte att se den som ett allmänt kännetecken på kall egoism. Eftersom vi verkligen behöver varandra (»det är inte gott för mannen att vara ensam«) är frånvaron av detta behov i form av behovskärlek hos oss med andra ord, den illusoriska känslan att det *är* bra för oss att vara ensamma – ett dåligt tecken, andligt sett; precis som brist på aptit är ett negativt medicinskt symptom eftersom människor faktiskt behöver mat.

För det tredje kommer vi till något mycket mer betydelsefullt. Varje kristen skulle hålla med om att människans andliga hälsa står i exakt proportion till hennes kärlek till Gud. Men människans kärlek till Gud måste alltid (det ligger i sakens natur) i hög grad, och oftast helt och hållet, vara behovskärlek. Detta blir uppenbart när vi vädjar om förlåtelse för synder eller stöd i prövningar. Men i det långa loppet ser vi det kanske tydligast i vår växande insikt – den bör ju vara växande – om att hela vårt jag till sin natur är ett enda oändligt behov. Ofullkomliga, omogna, tomma och samtidigt fulla med bråte ropar vi efter Honom som kan lösa upp alla knutar och knyta ihop alla lösa ändar. Jag menar inte att människan aldrig kan komma till Gud med något annat än ren behovskärlek. Helgonlika människor kan berätta att man kan nå längre än så. Men jag

tror också att de skulle vara de första att säga oss att sådana höjder skulle upphöra att vara den sanna nåden och i stället bli till nyplatoniska illusioner och slutligen till djävulska sådana i samma stund som människan började tro att hon kan leva på dem och kasta av sig behovskärleken. »Det högsta kan inte finnas utan det lägsta«, står det i *Om Kristi efterföljelse*. Den vore dumdristig och dåraktig som kom inför sin Skapare och skröt: »Jag är ingen tiggare. Jag älskar dig osjälviskt.«

De som kommer närmast en gåvokärlek till Gud slår sig också för bröstet, men i nästa stund, eller i samma stund, lägger de fram sin fattigdom inför den ende sanne Givaren. Det är så Gud vill ha det. Han möter vår behovskärlek: »Kom till mig, alla ni som är tyngda av bördor«, eller, enligt Gamla testamentet: »Öppna din mun så skall jag fylla den!«

Alltså sammanstrålar behovskärleken, som är den största, med människans högsta, sundaste och mest realistiska andliga ställning, eller ingår som en ingrediens i den. Följden av detta är mycket märklig. Människan närmar sig Gud mest när hon i viss bemärkelse är minst lik Gud. Kan man se större motsatser än fullhet och behov, suveränitet och ödmjukhet, rättfärdighet och ånger, allmakt och ett rop på hjälp? Denna paradox förstummade mig när jag först stötte på den. Den ointetgjorde också alla mina tidigare försök att skriva om kärleken. När allt kommer omkring blir resultatet ungefär som följer.

Vi måste skilja på två ting som båda kan benämnas »guds-närhet«. Det ena är gudslighet. Gud har inlagt en viss likhet med Honom i allt som Han har skapat, antar jag. Tid och rum speglar på sitt vis Hans storhet. Allt liv speglar uppfinnings-

rikedom, djurlivet speglar Hans aktivitet. Människan har en speciell likhet med Gud i sin tankeförmåga. Änglar har en likhet som människan saknar, tror vi – odödlighet och intuitiv kunskap. Alltså är människor, goda och dåliga, och änglar, inklusive de fallna, mer lika Gud än djuren är. Djurens natur står »närmare« den gudomliga naturen.

Det andra är det som vi kan kalla gudstillvändhet. Här är människan »närmast« Gud då hon ihärdigt och ivrigt söker sig mot den slutliga föreningen med Gud, mot att få se Honom och vara hos Honom.

Så snart vi kan skilja mellan den gudsnärhet som innebär likhet och den som innebär tillvändhet, ser vi att de inte nödvändigtvis sammanfaller. De kanske gör det, och de kanske inte gör det.

En bild kan kanske vara till hjälp. Låt oss föreställa oss att vi skall vandra över bergen till den by där vi bor. Vid middagstid kommer vi till en bergstopp där vi är mycket nära byn, eftersom den ligger nedanför oss. Vi skulle kunna kasta en sten ner i den. Men eftersom vi inte är bergsbestigare kan vi inte ta oss ner dit. Vi måste gå en lång omväg – kanske åtta kilometer. Under många tillfällen under nedfärden kommer vi att befinna oss längre bort från byn än vi var när vi satt på bergstoppen. Men bara rent rumsligt. I fråga om framåtskridande är vi mycket »närmare« duschen och testunden.

Eftersom Gud är helig, allsmäktig, suverän och uppfinningsrik, finns det tydligen en bemerkelse i vilken människans lycka, kraft, frihet och fruktsamhet (själens eller kroppens) har likhet och släktskap med Guds. Men ingen drar slutsatsen att detta har något samband med att vi är heliga, helgade. Inga

begåvningar ger inträdesbiljett till Guds rike. På bergstoppen är vi nära byn, men hur länge vi än sitter där kommer vi inte närmare duschen och teet. Här har vi den likhet, och därmed den närhet till Gud som Han har skänkt vissa varelser. Ibland är det fråga om något avslutat, inbyggt hos dessa. Den som står Honom nära genom likhet närmar sig honom aldrig enbart på grund av denna. Men gudsnärheten är i sig ett närmande. Och medan gudsligheten har getts oss och kan mottagas med eller utan tack, kan brukas eller missbrukas – är gudsnärheten något vi måste arbeta för – även om Gud kallat oss till den och stöder oss. Vi har skapats till Guds avbilder utan egen medverkan eller ens eget medgivande. Det är inte på så sätt människor blir Guds barn. Den gudslighet de får i det barnskapet är inte avbildningens eller porträttets likhet. Den är på sätt och vis mer än en likhet, för den gör att man blir ett med Gud i sin vilja; men detta är i konsekvens med alla de skillnader vi har nämnt. Alltså – enligt vad en skickligare författare har sagt – måste vår imitation av Gud i det här livet (vår medvetna imitation och inte någon av de gudsligheter som Han låtit oss födas med) vara en imitation av Gud i inkarnationen. Vår förebild är inte bara den Jesus som hängde på korset, utan den som var i snickarverkstaden, på vägarna, i folkträngseln, som mötte larmet och kraven och det bittra motståndet, som sällan fick ha lugn och avskildhet, som ständigt blev avbruten. Detta är så totalt olikt allt vi föreställer oss om det gudomliga livet. Och det är tydligen inte bara likt det, utan *är* det gudomliga livet när det fungerar under mänskliga villkor.

Jag måste nu förklara varför jag har funnit det nödvändigt att göra denna distinktion i fråga om kärlekens fyra ansikten. Jo-

hannes ord att Gud är kärlek har länge balanserats i mitt inre av en modern författare (M Denis de Rougemont) som menar att »kärleken upphör att vara en demon först när den upphör att vara en gud«; vilket naturligtvis kan omformuleras: »... börjar vara en demon i samma stund som den börjar vara en gud«.

Denna balans tycks mig vara en outhärlig garanti. Om vi ignorerar den kan sanningen att Gud är kärlek komma att betyda motsatsen för oss, utan att vi märker det – att kärleken är Gud.

Jag antar att var och en som har tänkt över saken inser vad Rougemont menade. Varje mänsklig kärlek har, när den är på topp, en tendens att göra anspråk på gudomlig auktoritet. Dess röst låter gärna som om den var Guds egen vilja. Den säger oss att inte beräkna kostnaden, den kräver total överlåtelse, den försöker sätta sig över alla andra krav och insinuerar att varje handling som ärligt utförs »för kärlekens skull« är riktig och till och med berömlig. Att den erotiska kärleken och fosterlandskärleken har en tendens att »bli gudar« är allmänt känt. Men familjekärleken kan göra samma sak. Och det kan vänskapen också, på sitt sätt. Jag skall inte här gå närmare in på den saken, för den stöter vi på gång på gång i senare kapitel.

Lägg märke till att den mänskliga/naturliga kärleken inte har sådana hädiska anspråk när den är som värst, utan när den är som bäst, som naturligast – när den är, som våra förfäder brukade säga, »ren« eller »ädel«. Detta blir speciellt tydligt på det erotiska området. En trogen och verkligt självuppförande passion talar till oss med något som tycks vara Guds röst. Enbart djurisk eller yttlig lust gör det inte. Den korrumpierar sitt offer på ett dussin sätt, men inte på det sättet. En människa kan handla efter sådana känslor, men hon kan lika

litet hylla dem som man hyllar klådan när man kliar sig. För en oförståndig kvinna som är släpphänt mot ett bortskämt barn – egentligen är hon släpphänt mot sig själv, för barnet är hennes levande docka – finns det mindre risk att känslan »bli en gud« än för den osjälviska, enkelspåriga, hängivna kvinna som (ganska bokstavligt) »lever för sin son«. Jag är benägen att tro att den kärlek till fosterlandet som eldas med öl och mässingsorkestrar inte får mannen att göra vare sig ont eller gott för sitt land. Den upplöses antagligen helt när man beställer en ny omgång drinkar och börjar sjunga sånger.

Och det är naturligtvis detta vi har att vänta. Mänsklig kärlek gör inte anspråk på gudomlighet förrän det verkar rimligt. Anspråket blir inte rimligt förrän där faktiskt finns en likhet med Gud, med kärleken själv. Här får vi inte missta oss. Vår gåvokärlek är faktiskt lik Guds kärlek, och bland de olika slagen av gåvokärlek liknar de mest Gud som är mest gränslösa och outtröttliga i sitt givande. Allt som diktarna säger om dem är sant. Glädjen, kraften, tålmodet, villigheten att förlåta, välviljan mot den älskade – allt detta är en verklig och beundransvärd bild av det gudomliga livet. Inför den gör vi rätt i att tacka Gud »som har gett sådan förmåga åt människor«. Vi kan säga, uppriktigt och i klarspråk, att de som älskar mycket står »nära« Gud. Men naturligtvis är det en »närhet« som består av »likhet«. Det är inte i sig »gudsnärhet«. Likheten har getts åt oss. Den har inte nödvändigtvis samband med det långsamma och mödosamma närmande som vi själva måste stå för (dock inte utan stöd). Ändå är likheten något fantastiskt. Det är därför som vi kan förväxla gudsligheten med Gud. Vi kan överlåta oss till vår mänskliga kärlek villkorslöst –

och en sådan överlåtelse är förbehållen Gud. Då blir kärleken en gud, då blir den en demon. Då krossar den oss, och sig själv också. För mänsklig kärlek som tillåts att bli en gud kan inte förbli kärlek. Den kallas fortfarande så, men den kan faktiskt bli en komplicerad form av hat.

Behovskärleken kan vara självisk och krävande, men den gör inte anspråk på att vara en gud. Den står inte tillräckligt nära Gud (i likhet) för detta.

Av vad jag har sagt följer att vi varken får dyrka den mänskliga kärleken eller »avsätta« den. Dyrkan av både den erotiska kärleken och »familjekärleken« var det stora misstaget i 1800-talets litteratur. Browning, Kingsley och Patmore låter ibland som om de ansåg att förälskelse var samma sak som helgelse. Romanförfattarna framställer ofta »världen« som en motsats till hemmet i stället för till Guds rike. Vi lever i en reaktion mot detta. Man avslöjar och fördömer som struntprat och sentimentalitet mycket av det som fåderna sagt av kärlekens lov. Man drar alltid upp den mänskliga kärleken med de osmakliga rötterna och visar på dem. Men jag anser att vi varken bör lyssna till de överdrivet kloka storheterna, eller till de överdrivet dåraktiga. Det högsta kan inte finnas utan det lägsta. En planta måste ha rötter under marken såväl som solsken uppifrån, och rötter måste vara jordiga. En hel del av jorden är ren, om man bara lämnar kvar den i trädgården och inte hela tiden sprider ut den över skrivbordet. Mänsklig kärlek kan vara en härlig bild av gudomlig kärlek. Därtill kan den ha en nära likhet med gudomlig kärlek som kan vara till hjälp för gudsnärhet vid ett visst tillfälle, och som vid ett annat kan vara till hinder för den.